

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.3.61>

KSZTAŁTOWANIE KULTURY PRAWNEJ ORGANÓW ŚCIGANIA W UKRAINIE

Mykola Knyhnytskyi

kandydat na uzyskanie wykształcenia wyższego stopnia doktora filozofii w specjalności 081 Prawo, Instytucja szkolnictwa wyższego „Uniwersytet Króla Daniela” (Iwano-Frankiwsk, Ukraina)

ORCID ID: 0009-0001-6206-5219

KnyhnytskyiMykola@ukr.net

Adnotacja. Artykuł poświęcono aktualnym problemom kształtowania kultury prawnej organów ścigania w Ukrainie. Autor skupia się na roli kultury prawnej w działalności organów ścigania. Badane są główne negatywne przyczyny i czynniki niskiego poziomu kultury prawnej wśród organów ścigania. Stwierdzono i uzasadniono, że jednym z głównych sposobów kształtowania odpowiedniego poziomu kultury prawnej organów ścigania jest ich właściwe szkolenie zawodowe w zakresie etyki i deontologii zawodowej.

Słowa kluczowe: *prawo, kultura prawna, organy ścigania, funkcjonariusze organów ścigania, edukacja prawna.*

FORMATION OF LEGAL CULTURE OF LAW ENFORCEMENT SUBJECTS IN UKRAINE

Mykola Knyhnytskyi

Graduate of higher education with the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 Law, Institute of Higher Education "King Danylo University" (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

ORCID id 0009-0001-6206-5219

KnyhnytskyiMykola@ukr.net

Abstract. The article is devoted to the current problems of forming the legal culture of law enforcement subjects in Ukraine. Attention is focused on the role of legal culture in the activity of subjects of law enforcement activity. The main negative reasons and factors of a low level of legal culture among law enforcement subjects have been studied. It was clarified and substantiated that one of the main ways of forming the appropriate level of legal culture of law enforcement subjects is their proper professional training in the field of ethics and professional deontology.

Key words: *law, legal culture, law enforcement, subjects of law enforcement, legal education.*

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ СУБ'ЄКТІВ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Микола Книгницький

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії за спеціальністю

081 Право, Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила» (Івано-Франківськ, Україна)

ORCID ID: 0009-0001-6206-5219

KnyhnytskyiMykola@ukr.net

Анотація. Статтю присвячено актуальним проблемам формування правової культури суб'єктів правозастосування в Україні. Акцентовано увагу на ролі правової культури в діяльності суб'єктів правозастосування. Досліджено основні негативні причини та фактори низького рівня правової культури у суб'єктів правозастосування. З'ясовано та обгрунтовано, що одним із основних шляхів формування належного рівня правової культури суб'єктів правозастосування є їх належна професійна підготовка у сфері етики та професійної деонтології.

Ключові слова: *право, правова культура, правозастосування, суб'єкти правозастосування, правова освіта.*

Актуальність теми. Забезпечення правової культури серед суб'єктів правозастосування в Україні є складним завданням, що вимагає комплексного підходу та використання різноманітних інструментів. З одного боку, необхідно формувати високий рівень знань з питань права та його застосування, з іншого - розвивати певні моральні та етичні стандарти поведінки серед суб'єктів правозастосування.

З метою вдосконалення правової системи України та забезпечення розвитку правової культури серед громадян та суб'єктів правозастосування, дослідження даної теми є важливим для розуміння особливостей формування правової культури в Україні, сприяти поліпшенню якості правосуддя, зменшенню корупції, підвищенню рівня довіри громадян до правоохоронних органів та судів. Тому визначена проблематика є актуальною та значимою для правової теорії та практики в Україні.

Стан дослідження. Методологічною основою написання даної статті послужили праці С. Богачова, О. Денищик, Є. Колесникова, П. Підкасистого, М. Сидоренко, О. Скакун, С. Сливки, Ф. Фукуями, Г. Яворської та інших, які в своїх наукових дослідженнях в тій чи іншій мірі піднімали дану проблематику.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є комплексне теоретико-правове дослідження особливостей формування правової культури суб'єктів правозастосування в Україні з урахуванням сучасних тенденцій розвитку правової системи.

Виклад основного матеріалу. В сучасному світі проблеми правової культури є важливими не тільки для країн, що переживають стан розвитку держави, але й для тих, де правова державність розглядається як закріплена реальність. Україна не є винятком, адже питання правової культури суб'єктів правозастосування є актуальними для нашої країни.

Особливості формування правової культури суб'єктів правозастосування в Україні пов'язані зі складною історичною спадщиною та різноманітністю етнічного та культурного середовища країни. На формування правової культури суттєвий вплив має також державна політика, законодавча база та рівень засвоєння громадянами норм права.

На жаль, в Україні існують проблеми з правовою культурою суб'єктів правозастосування, які зумовлені рядом факторів. До них належить недостатня якість правової освіти, яка недостатньо присутня в шкільній та вищій освіті. Також важливим є забезпечення доступу до правосуддя, забезпечення прав громадян та корупція в правовій системі.

Однією з ключових складових формування правової культури є повага до закону та інституцій правосуддя. Україні потрібна реформа правосуддя, яка забезпечить довіру громадян до правосуддя та створить умови для ефективної боротьби з корупцією в судовій системі. Для цього необхідно забезпечити незалежність суддів та прокурорів, зменшити навантаження на судову систему та збільшити відповідальність за порушення закону.

Також важливо забезпечити доступність та зрозумілість правових норм для громадян. Необхідно вдосконалити законодавство та спростувати процедури, що допоможе забезпечити більш ефективну роботу правоохоронних органів та підвищить довіру громадян до правової системи.

Окрім цього, слід спростувати процедури та формулювання правових норм, щоб громадяни могли легко звернутися до правоохоронних органів, захистити свої права та знайти відповіді на свої запитання. Важливо також вдосконалити механізми взаємодії між правоохоронними органами та громадянами, зокрема, шляхом створення спеціальних центрів надання правової допомоги та консультацій.

Такі заходи допоможуть забезпечити більш ефективну роботу правоохоронних органів та підвищити довіру громадян до правової системи в цілому. Це є важливим елементом формування правової культури в суспільстві та забезпечення правової державності.

Не менш важливим фактором є професійна підготовка юристів, яка є важливою складовою формування правової культури суб'єктів правозастосування. Крім знань з юридичної теорії та практики, важливою частиною професійної підготовки є формування високої морально-етичної культури у майбутніх юристів. Це пов'язано з тим, що юристи працюють з людьми, розв'язуючи їхні конфлікти та захищаючи їх права та свободи.

Моральні знання, почуття, переконання та потреби юриста безумовно повинні базуватися на таких фундаментальних моральних цінностях, як добро, обов'язок, честь та совість. Ці цінності мають бути використані не лише під час виконання професійних обов'язків, але і в особистому житті. Етична культура юриста настійно передбачає жорстке дотримання узагальнених норм та принципів моралі під час виконання службових обов'язків, а також незаперечне їхнє втілення в юридичній практиці та негайне усунення будь-яких помилок морально-фахових деформацій (Колесникова, 1993: 187).

Етична культура юриста є основою професійно-правової етики, яка представляє собою живе функціонування моралі в процесі юридичної діяльності. Це внутрішнє прагнення дотримуватися моральних принципів та норм, що сформувалися в суспільстві.

Етична культура юриста є надзвичайно важливою складовою професійної діяльності будь-якого юриста, оскільки вона визначає не лише рівень його моральної компетентності, а й впливає на довіру громадян до правової системи в цілому. Високий рівень етичної культури дозволяє юристу зберігати свою репутацію і відповідально виконувати свої професійні обов'язки. Необхідно враховувати, що юристи виконують дуже важливу роль в житті суспільства, тому їхні дії та поведінка мають бути досконало відповідні моральним та етичним принципам.

Для забезпечення високого рівня етичної культури серед юристів необхідно проводити систематичну роботу з формування та підвищення моральних цінностей та стандартів професійної поведінки. Крім того, необхідно розробляти та впроваджувати механізми контролю за дотриманням професійної етики, які дозволять вчасно виявляти та припиняти порушення моральних та етичних принципів в юридичній практиці.

У своїй діяльності юристи повинні дотримуватися законодавства та моральних норм, не забувати про свої професійні обов'язки та відповідальність перед суспільством. Тільки в такий спосіб можна забезпечити довіру громадян до правової системи і забезпечити ефективну роботу судових та правоохоронних органів.

Отже, етична культура є природним ядром професійної культури юриста як особистості, що накладає категоричну вимогу дотримуватися моральної поведінки під час виконання службових обов'язків. Вона не терпить жодного прояву неморальної поведінки, погроз, психологічного тиску, насильства чи інших негуманних методів вирішення юридичних питань.

Юридична діяльність передбачає щоденний контакт з людьми, які залежать від юриста, тому він повинен відноситися до них дбайливо та коректно. Етична культура юриста та його рівень правової культури можуть

бути досягнуті тільки завдяки високому рівню моральної свідомості, який базується на моральних знаннях, переконаннях та потребах, а також на високо моральній поведінці. Не дотримання норм етичної культури може мати серйозні наслідки, включаючи звільнення з посади. Це означає, що в юридичній практиці існують етичні зобов'язання та відповідальність, які повинні дотримуватись. Ці вимоги закріплені в професійних кодексах, і вони повинні бути практично реалізовані юристами, такими як адвокати, слідчі, прокурори та інші.

У цьому контексті важливим є включення до підготовки юристів курсів з етики та професійної деонтології. Такі курси допомагають студентам зрозуміти професійні етичні стандарти та принципи, які повинні керувати їх діяльністю у майбутньому. Ці курси також допомагають формувати в майбутніх правників відповідальність та повагу до прав та свобод людини.

Педагогічна культура юриста є невід'ємною частиною професійної культури, яка має вирішальне значення для формування правової культури. Згідно зі словами С. Сливки, вона полягає у вивченні теорії та методики правового виховання та профілактичної роботи з використанням педагогічної теорії, інноваційних технологій та професійного такту. Це необхідний елемент для розвитку якісної та ефективної юридичної практики, оскільки вона сприяє створенню сприятливого середовища для професійного зростання та формування гармонійних взаємин з клієнтами та іншими учасниками правових відносин (Сливка, 2003: 224).

Компоненти педагогічної культури можна розбити на дві групи: особистісний, що включає педагогічну спрямованість, педагогічну ерудицію, освіченість та високі моральні якості, та діяльнісний, що охоплює педагогічну майстерність, педагогічну творчість, культуру педагогічного спілкування та самовдосконалення (Підкасистий, 2004: 93).

Майбутнім юристам надається можливість осмислити моральні цінності своєї професії завдяки етичному змісту педагогічних дисциплін. Це дозволяє їм розвивати вміння та навички, необхідні для успішного виконання своїх професійних обов'язків відповідно до законодавства, деонтологічних аспектів та на основі таких етичних категорій, як добро, справедливість, істинність, честь та гідність. Крім того, вони навчаються мистецтву спілкування з колегами та особами, яким надаються правові послуги.

Умови кризи розвитку європейського та національного ринків інтелектуальних послуг ставлять перед ученими проблему підвищення якості підготовки майбутніх юристів та формування їх професійного іміджу як найбільш актуальну.

В сучасній психолого-педагогічній теорії немає консенсусу щодо тлумачення суті та виокремлення змістовного аспекту професійного іміджу юриста, що значно ускладнює завдання, пов'язані з формуванням цього іміджу під час навчання у вищих юридичних навчальних закладах. Відповідно, залишаються невирішеними педагогічні аспекти змісту та форм навчальної діяльності, які мають істотний вплив на ефективність майбутнього юриста під час виконання різноманітних функцій своєї професійної діяльності. Тому особливо актуальною стає проблема визначення педагогічних умов формування професійного іміджу майбутнього юриста, що передбачає науково обґрунтований аналіз сутності та структури цього феномена, а також виявлення адекватних форм і методів його фахової підготовки (Денищик, 2008: 86).

Юристи виступають як захисники закону, так і людей, які порушують його. Формування моральної особистості, що відповідає потребам суспільства та забезпечує виконання соціальної функції представниками юридичних професій, є одним із головних завдань підготовки юристів у вищому закладі освіти. Хоча моральність не є темою окремих навчальних дисциплін, її можна формувати через самостійну роботу студентів. Самостійна робота студентів може сприяти формуванню у майбутніх юристів ряду важливих якостей, таких як толерантність та доброзичливе ставлення до колег і опонентів, професійна чесність, ввічливість, здатність визнавати свої помилки, та нахил до справедливого вирішення конфліктів на основі моральних принципів і т.д. (Яворська, 2004: 176).

Тому, включення курсів з етики та професійної деонтології до підготовки юристів є важливим шляхом формування правової культури в Україні. Це допомагає забезпечити, що майбутні юристи будуть працювати відповідально та професійно, з урахуванням етичних принципів та високої моральної культури.

Аналізуючи зв'язок між рівнем правової культури особистості та її освіченістю, культурою та правовим вихованням, можна прийти до висновку, що ця залежність залежить не лише від рівня правової інформації, кількості отриманих знань, але й від характеру діяльності особистості, ступеня наявних свобод, які також можуть розглядатися як ресурси розвитку. Тому, правова культура особистості може бути показником стану суспільства, його демократичності та є важливою передумовою для правового стану суспільства. Правова культура також є уособленням цінностей суспільства на індивідуальному рівні, що проявляється у правомірній поведінці. Як і різноманітні інші види культури, такі як політична, морально-етична, економічна і т.д., правова культура забезпечує ціннісні основи людини та суспільства, визначаючи їхні підвалини (Богаčov, 2011: 16).

Досвід правників-практиків є основою правової культури суб'єктів правозастосування, і вони забезпечують її високий рівень не лише у своїй сфері діяльності, але й в суспільстві загалом. Для вдосконалення професійної правової культури використовуються систематичні та постійні заходи, включаючи спеціальну правову підготовку. Рівень оволодіння професійними правниками правовими вченнями, вміннями та навичками є визначальним для процесів дотримання законності та правопорядку, правозастосовної, правоохоронної та законодавчої діяльності у суспільстві (Сидоренко, 2009: 12).

Професійна правова культура є ключовим елементом забезпечення належного функціонування правової системи та збереження правової державності. Досвід та експертиза юристів-практиків є центральним у розвитку цієї культури, а постійне удосконалення правової освіти та навчання є критичним для забезпечення

того, щоб правові професіонали були готові до виконання своїх завдань. Саме рівень знань та вмінь юристів визначає, як ефективно функціонують діючі правові норми в суспільстві, дотримання законності та правопорядку, та як результативно здійснюється правозастосовна, правоохоронна та законодавча діяльність.

У професійній правовій культурі велике значення має правова культура законотворців, оскільки якість нових законів, своєчасність та правильність внесення змін до чинного законодавства для його вдосконалення залежить від рівня їх професійної підготовки та правової культури.

Дії законодавців сприяють формуванню авторитету державної влади, допомагають людям краще розуміти право та дотримуватися діючого законодавства. Для успішної законодавчої діяльності необхідною умовою є постійне підвищення професійної правової культури усіх причетних осіб.

На нашу думку, учасник законотворчого процесу повинен мати достатній рівень правосвідомості, щоб сприяти закріпленню культури дотримання закону. Високий рівень професійної правової культури можна досягти, якщо врахувати дві важливі вимоги. Перша з них передбачає виховання особистої переконаності учасника законотворчого процесу щодо необхідності дотримуватись законів у повсякденному житті. Друга вимога пов'язана з отриманням якісних професійних знань про механізм творення законів та систему законодавства, а також вироблення вмінь та навичок їх професійного застосування. Вимоги, які були названі, можна описати як теоретичні та практичні аспекти зростання рівня професійної правової культури учасника процесу створення законів.

Підкреслюючи першу з вищезазначених вимог, важливо відзначити, що для створення якісних законів законодавцю необхідно мати відповідні особисті переконання, розвинену правову свідомість, гідність та почуття відповідальності за результати своєї діяльності.

Сутність другої вимоги полягає, як уже зазначалось, в безпосередньому зв'язку процесу отримання якісних професійних знань з механізмом творення і застосування законів та системою законодавства загалом, а також виробленням умінь та навичок професійного застосування отриманих знань. Тобто фактично зводиться до необхідного – професійного рівня підготовки учасників правозастосовного процесу в його тісному зв'язку з мораллю суспільства. Відповідно будь-які порушення законності, ігнорування прав і законних інтересів особи, недодержання вимог справедливості при вирішенні питань про юридичну відповідальність мають розумітися як аморальні явища за будь-яких умов, скажімо, попри офіційний статус особи чи займану нею посаду. Ф. Фукуяма наводить цікавий приклад, що в середньовічному Китаї імператор міг бути знеструмлений у владі, якщо його поведінка суперечила встановленим морально-етичним нормам (Фукуяма, 1995).

Правова культура також впливає на моральну культуру, допомагаючи формувати високі моральні якості особистості. Згідно з українською літературою, розуміння сутності правових явищ, таких як право, правосуддя, законність, правова відповідальність та переконання в необхідності суворого дотримання норм права, сприяє зміцненню розуміння основних принципів та категорій моралі в свідомості людини (Скакун, 2002: 442).

Відтак, важлива роль у соціалізаційному, правовиховному процесі належить законодавству, яке своїми нормами сприяє формуванню демократичної правосвідомості, розвитку правової культури. Проте, суперечності між нормативно-правовими актами, прогалини в законодавстві та недостатня конкретизація норм не сприяють позитивному ставленню до законодавства, формують атмосферу правового нігілізму, породжують кризові стани правової свідомості.

Забезпечення відповідності законодавства вимогам правотворчості є надзвичайно складним завданням, оскільки навіть найбільш досконалий закон може залишитися на папері з різних причин. Одна з цих причин може полягати в тому, що учасники процесу законотворчості можуть мати низький рівень правової культури, тому закон не передбачає механізму його реалізації, що може призвести до невиконання закону і "благих намірів", а для його реалізації можуть бути необхідні зміни в законі або репресивні заходи. Ще однією важливою причиною є недостатній рівень правової культури та правосвідомості громадян, які свідомо не дотримуються цього закону або активно йому уникають.

Висновки. Таким чином, у статті розглянуто важливу актуальну проблему, що стосується особливостей формування правової культури суб'єктів правозастосування в Україні. Одним з основних шляхів формування правової культури суб'єктів правозастосовальної діяльності є їх професійна підготовка у сфері етики та правової деонтології, оскільки від професіоналізму та етичної складової їх діяльності залежить ступінь дотримання рівня правової культури в практиці правозастосування.

Список використаних джерел:

1. Богачов С.В. Особливості процесу формування правової культури в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2011. С. 15-17.
2. Денищик О.І. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх юристів. *Педагогічний дискурс*. 2008. С. 85–88.
3. Колесникова В.Є. Естетична культура у професійному становленні юриста. 1993. 223 с.
4. Підкасистий П.І. Організація навчально-пізнавальної діяльності студентів: підручник. 2004. 112 с.
5. Сидоренко М. Чому і як необхідно підвищувати професійність підготовки юристів. *Юридична Україна*. 2009. С. 12-14.
6. Скакун О.Ф. Юридична деонтологія: підручник. Х. 2002. 504 с.
7. Сливка С.С. Юридична деонтологія: підручник. 2003. 320 с.
8. Фукуяма Ф. Конфуціанство і демократія. 1995. URL: <http://www.politnauka.org/library/dem/fukuyama2.php>
9. Яворська Г.Х. Педагогіка для правників: навчальний посібник. 2004. 335 с.

References:

1. Bohachov, S.V. (2011). Osoblyvosti protsesu formuvannia pravovoi kultury v ukraini [Peculiarities of the process of formation of legal culture in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*. pp. 15-17. [in Ukrainian].
2. Denyshchuk, O.I. (2008). Psykholoho-pedahohichna pidhotovka maibutnikh yurystiv [Psychological and pedagogical training of future lawyers]. *Pedahohichni dyskurs*. pp. 85–88. [in Ukrainian].
3. Kolesnykova, V.Ie. (1993). Estetychna kultura u profesiinomu stanovleni yurysta [Aesthetic culture in the professional formation of a lawyer]. 223 p. [in Ukrainian].
4. Pidkasystyi, P.I. (2004). Orhanizatsiia navchalno-piznavalnoi diialnosti studentiv: pidruchnyk [Organization of educational and cognitive activities of students: textbook]. 112 p. [in Ukrainian].
5. Sydorenko, M. (2009). Chomu i yak neobkhidno pidvyshchuvaty profesiinist pidhotovky yurystiv [Why and how it is necessary to improve the professionalism of training lawyers]. *Yurydychna Ukraina*. pp. 12-14. [in Ukrainian].
6. Skakun, O.F. (2002). Yurydychna deontolohiia: pidruchnyk [Legal deontology: textbook]. Kh. 504 p. [in Ukrainian].
7. Slyvka, S.S. (2003). Yurydychna deontolohiia: pidruchnyk [Legal deontology: textbook]. 320 p. [in Ukrainian].
8. Fukuiama, F. (1995). Konfutsianstvo i demokratiiia [Confucianism and Democracy]. URL: <http://www.politnauka.org/library/dem/fukuyama2.php> [in Ukrainian].
9. Iavorska, H.Kh. (2004). Pedahohika dlia pravnykiv : navchalnyi posibnyk [Pedagogy for lawyers: a study guide]. 335 p. [in Ukrainian].